

Fazakas László

A köztisztaság fejlesztése Szvacsina Géza idején

Sz

vacsina Géza polgármesterré választását követően folytatta az elődje által elkezdett köztisztasági infrastruktúra bővítését. Mandátuma alatt Kolozsvár számos félreeső részére is kiterjesztették a víz- és csatornavezetékét. Ugyanakkor a folyamatot egy lassúbb tempóban, a város gazdasági és társadalmi viszonyaihoz mérten kiviteleztek.

Szvacsina Géza első mandátuma alatt (1898–1904) igyekezett a városközponttól távolabb eső részek vízellátását és csatornázását is megoldani. Ebben nagy segítségét jelentett az 1900-ban vízvezetéki igazgatónak választott Hubert Iván (korábban Salamon Antal irányította a hivatalt).¹ 1901-ben a városvezetés tervbe vette a Hídelve kerület, Széchenyi-tér, valamint a Berde Mózes, Görögtemplom és Trefort utcák csatornázását. Szintén ebben az évben határoztak a vízvezeték meghosszabbításáról, mely elsődlegesen a Kert, Majális és a Görögtemplom utcákat érintette.² A Trefort és Kert utcák csatornázása és vízellátása az ottani egészségügyi intézetek miatt lehetett fontos. Ám a Görögtemplom, de főképp a Majális utca vezetékének meghosszabbítását valószínűleg a lakók társadalmi háttere

indokolta, ugyanis itt főképp a város gazdagabb, értelmiségi rétegének villái, vagy villaszerű házai álltak. Egyes feljegyzések szerint „félíg tréfásan, félíg komolyan” ezt nevezték Kolozsvár „úri fertályának.”³

A városvezetés nem minden utcával bánt ily kegyesen. Olyanra is volt példa, amikor a lakók maguk kérvényezték a vízvezeték kiépítését, de a városvezetés ezt megtagadta. 1904-ben a hegyvölgyiek kérését azzal utasították el, hogy a munkálatokat a város nem tudja finanszírozni. Pedig a Hegyvölgy sűrűbben lakott és sokkal zsúfoltabb beépítésű területnek számított, mint a Majális utca környéke, tehát elméletileg a víz iránti igény is nagyobb kellett legyen. A vízszautasításnak azonban egyéb okai voltak. A város számításai alapján az itteniek a befektetett tőke 5 százalékát sem tudták megteríteni.⁴ Kalkulációjukat valószínűleg arra alapozták, hogy a lakosok a szükséges vizet nem házivízvezeték útján, hanem a vízvezetékhez kapcsolt utcai vízcsapokból kívánják beszerezni. Ezáltal viszont csak a minimális vízhasználati díjak kifizetésére lettek volna kötelezve. Ezzel szemben a Majális utcában valóban kevesebb lakóház volt, de az itteni épületek vízellátását házivízvezetékek biztosították. A szabályrendelet értelmében pedig azon tulajdonosok, akik házivízvezetékekkel rendelkeznek, az összes lakrész után kötelesek díjat fizetni. Mindemellett a villák többsége fürdőszobával és vízárnyékszékkel volt felszerelve, ami plusz díjak kiengyelítését vonta maga után. Ebből a szempontból érthető, hogy a városvezetés miatt a Majális utcát részesítette előnyben. Más különben azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy az infrastruktúra kiépítésének irányvonalát végső soron mégiscsak a helyi elit határozta meg. Ők voltak a városi

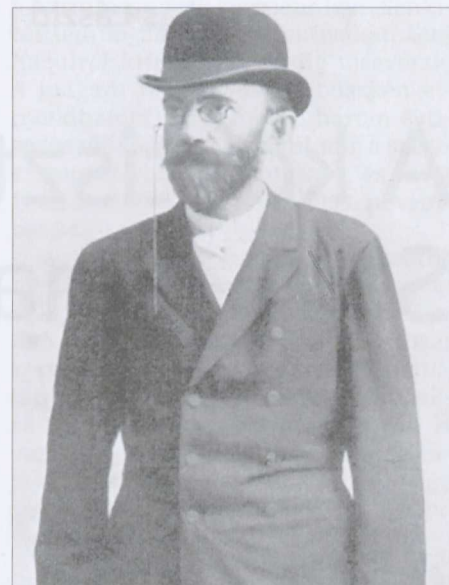
Szvacsina Géza első mandátuma alatt igyekezett a városközponttól távolabb eső részek vízellátását és csatornázását is megoldani.



A Sánccoldal telepe mindenféle tervezés nélkül jött létre



A kolozsvári Sétátér részlete, háttérben a Kaszinóval



Szvacsina Géza (1850–1917)

politika formálói, és ezzel együtt a modernizáció legfőbb haszonélvezői.⁵

Amennyiben a köztisztasági infrastruktúra kiépítést szempontból nézzük, akkor a város nyomortelepeinek csatornázását és vízellátását kellett volna a leghamarabb megoldani. Ugyanakkor ennek kivitelezése roppant bonyolult feladatnak bizonyult. Ha a város egyik legelhanyagoltabb részének számító Sánccoldal (melyek között a belváros mellett helyezkedett) vesszük alapul, rögtön kirajzolódik a dolog komplexitása. A többnyire a társadalom peremére szorult napszámosok, cselédek által lakott telep mindenféle tervezés nélkül, teljesen organikusan jött létre. Az itteniek által összetépkelt viskók szorosan, egymás mellé épültek, az átjárást csupán néhány szűk sikátor képezte.⁶ Az 1890-től kezdődő intenzív népességnövekedés (tíz év alatt a város lakossága 30 százalékkal gyarapodott),⁷ valamint a fokozódó lakáshiány következtében a Sánccoldal helyzete tovább súlyosbodott: „(...) a vidék mind nagyobb arányokban özönlik be. Elsősorban mindenki lakás után kiált...” – írta Kőváry László 1889-ben.⁸ Az itt felvázolt körülményekből adódóan nem nehéz kikövetkeztetni, hogy a vezetékeket fölöttébb komplikált lett volna egy olyan rendszertelen városrészen kiépíteni, ahol a házak mint „fecskéfszkek függnek egymás mellé, az utcák pedig tükervényes sikkátorok voltak. Továbbá szintén lényeges kiemelni, hogy a Sánccoldal sajátos terepviszonyai miatt, a csatornázás és a vízellátás kivitelezése valóságos mérnöki zsenialitást igényelt.

A Sánccoldal és Kolozsvár más viszonytagságos városrészeinek (pl. a gyöngyfalvi utca környékén kialakult munkástelepek) nyomorát leginkább az okozta, hogy a hirtelen megnövekedett népességkoncentráció következtében létrejött telepeket nem követte az infrastruktúra gyors és kielégítő fejlesztése.¹⁰ Utólag viszont már elég nehéz volt a körülményeken úgy változtatni, hogy az ne terhelné meg túlságosan a város költségvetését. Ezért az itt lakók helyzete folyamatosan háttérbe került.

A társadalom peremére szorult napszámosok, cselédek által lakott telep mindenféle tervezés nélkül jött létre.

Kolozsvár esetében azonban az látható, hogy a sokkal jobb viszonyok között lévő belváros környéki utcák vízellátása és csatornázása is meglehetősen vontatott ütemben haladt. Példának okán ott van a kétvízközi kerületben található Major utca (később Mikes Kelemen), ami közvetlen a Széchenyi tér mellett volt, ennek ellenére csak 1910 után építették ki a víz- és csatornahálózatot. Ezt követően érdemes megfigyelni a Sánccoldalra kiépítésének hatásait, és az ezzel járó társadalmi-gazdasági átalakulásokat. Amíg se víz, se csatorna, se villany nem volt, addig az utcát a „kisemberek és iparosok” lakták, csendes, nyugodt, tulajdonképpen falusias körülmények között.

Ám az utca közművesítése után egyre több lakás épült (köztük egy bérház is), a környék egyre zsúfoltabbá vált, megjelentek az üzletek, a kocsmák, bodegák, és a lárma. Ezek mellett az utca belső részén gyárak, kisebb üzemek, műhelyek és lerakatok alakultak.¹¹ Kolozsváron tehát a vezetékek kiterjesztése lassan, fokozatosan történt, amelyet a társadalmi igények, a kiadások, a vízdíjakból származó bevételek, az utcák fejlődési potenciálja, továbbá azok lakóinak társadalmi/vagyoni helyzete határozták meg.

Jegyzetek

- 1 Ferenci Szilárd: *Kolozsvár várospolitikája 1890–1914.* (PhD dissz.) BBTE, Kolozsvár, 2018. 179.
- 2 Román Nemzeti Levéltár Kolozs Megyei Igazgatóság (Arhivele Naționale Române Direcția Județeană), Fond 1. Kolozsvár törvényhatósági bizottsága – közgyűlési jegyzőkönyvek. 1901. 36. 50. 69. f.ólió; Magyar Polgár, 1901. július 25.
- 3 Egyed Ákos: A korszerűsödő Kolozsvár három évtizede (1867–1900). In: Németh Zsófia – Sasfi Csaba szerk.: *Rendi társadalom – Polgári társadalom 7. Kőfállal, sárpálánkkal.* Debrecen, 1997. 102–103.
- 4 RNLT KMI, Fl. Kgy. jk. 1904. 97. f.
- 5 Gyáni Gábor: *Az urbanizáció társadalomtörténete.* Kolozsvár, 2012. 33.
- 6 Filep Gyula: *A kolozsvári munkáslakásokról.* Kolozsvár, 1902. 6–7.
- 7 Gyarmati Zsolt: *Nyilvánosság és magánélet a békeidők Kolozsvárán.* Kolozsvár, 2005. 29.
- 8 Idézi: Egyed Ákos: *Korszerűsödő* i. m. 97.
- 9 Filep Gyula: i. m. 6–7.
- 10 Gyáni Gábor: i. m. 43. o.
- 11 Hantos Gyula: *Kétvízközi majorok.* Kolozsvár, 1943. 55.